

STRAŠNA ANTIKLA
KATA gionalijs
LJUBIČANA

„I STRA“
IZLAZI JEDAMPUT MJESEČNO
UREDNIŠTVO I UPRAVA
NALAZI SE U
BOŠKOVIĆEVOJ UL. BR. 20
PRIZEMNO LIJEVO
TELEFON BR. 5951

ISTRA

GLASILO ISTRANA U JUGOSLAVIJI

PRETPLATA:
ZA CIJELU GODINU 24 DIN
ZA POL GODINE 12 DIN
ZA INOZEMSTVO
DVOSTRUKO
ZA AMERIKU 1 DOLAR
NA GODINU
OGLASI SE RAČUNAJU
PO CIJENIKU

„Kad je pala crna tama
Njena j' duša pošla s nama" (R. Katalinić-Jeretov.)

GODINA II.

ZAGREB, DNE 27. MAJA 1930.

BROJ 5.

Prilikom otkrića ploče

Braći blizancima Matku i Ivanu Baštijan

na rodnoj kući u Sv. Mateju, 18. V. 1930.

Matko Baštijan

Ivan Baštijan

Uz velikoga Jurja prvog barijaktara,
I Vitezić Đinka mladog ognjišara
U gluhoj tami
Vi ste bili sami.
Što prihvatiste luč i ponjeste je smielo
U svaki dragi dom, u svako naše selo . . .
Dva brata jaka,
Dva junaka
Sa kistom jedan, drugi oštrim perom.
Sa snagom i sa vierom
Vi podjoste po cijeloj našoj Istri — —
Za čas je nebo stalo da se bistri.
I sunce sinu — njegov plam i sij
Probudio je cijeli kraj — —

I kad Vas pove smrt u grobni stan.
Nad Istrom našom već je bio dan
. . . A danas? Onkraj medje
pokidale se niti Vaše predje,
Raspalo se snažno tkivo . . .
Svud opet mračno, teško, tmurno, sivo — —
— — Crna noć je pala
Nad Učkom našom i vrh morskih skala,
Posakriše se vile
U tamne spile,
A Veli Jože sapet i shrvan maknut se nemože.
Al dan će doći
I dva će Vaša lika
Kô dvije zvijezde zasiat sa zrenika!

Braća Baštijani

Dana 18. o. mj. postavljena je u sećcu Baštijanima župe Sv. Matej na Kastavštini, spomen-ploča na rodnoj kući prvih istarskih buditelja braće Matka i Ivana Baštijana. O tim istarskim velikanima mi smo laniske godine u 2. broju »Istre« donijeli opširan prikaz i to povodom konstituisanja odbora za proslavu stogodišnjice njihova rođenja.

Proslava te stogodišnjice obavljena je s malim zakašnjenjem (velikani blizanci rodiše se 5. septembra 1828., pa je prema tome proslava trebala biti održana 1928. godine), no još uvijek na vrijeme. Mi, koji živimo danas, napose mi, koji smo u slobodnom dijelu domovine, teško ćemo moći shvatiti onaj trud, one poteškoće i borbe, koje su proživljavali prvi naši buditelji. Lako je bilo kasnijim našim vođama, kad su imali da rade s narodom, koji je bio već osviješten i zreo da traži svoja prava. Ali kako je moralo biti onim našim prvim pionirima, koji su imali da se bore s neprijateljem narodnim i narodom samim, jer ih — krainje nepovjerljiv prema svakom gospodinu — nije htio ni blizu. Takovih je doživljaja imao sijaset blagopokojni naš otac ban Laginja, koga su seljaci u prvo doba njegova javna rada na više mjesta istjerali kao nepoželjnog »Kranica«. Trebalo je vraške strpljivosti i velike, velike ljubavi do naroda, da se to sve izdrži. Ali i nagrada je narodna zato bila to veća poslije. Kad je narod uvidio da su mu to doista prijatelji, koji rade za njegov boljitak, postade im vjerniji i odaniji nego rođeno dijete. Jedno osviješteno i probuđeno naše selo bilo je za vječna vremena za narodne neprijatelje izgubljeno, a eto izgubljeno je, kako vidimo, do dana današnjega, jer ga nikakva sila nije mogla više narodnoj našoj misli otuditi.

Prve svoje buditelje i preporoditelje svi su pozniji naraštaji poštovali. Nije ova spomen-ploča na rodnoj kući u Baštijanima prvi znak pošte, koju im je narod iskazao. Njih se i prije svagda spominjalo, svagda im se davalo najodličnije mjesto u redu narodnih buditelja. Uz samog Dobrila i Vitezića. Naš najveći istarski pjesnik Rikard Katalinić-Jeretov, posvećuje prvu zbirku svojih istarskih pjesama »Pozdrav istarskog Hrvata« (god. 1891.) Matku Baštijanu. Kako vidimo kult braće Baštijana nije nov. Spomen-ploča i veliko narodno slavlje cijele Kastavštine samo je jedno osvježenje uspomene na te velike muževe.

Što su, dakle, zapravo ta dva velika muža uradila? Da se ocijeni zamašitost njihova rada, valja se prenesti u doba prije sto godina u Istri. Kmet je bio rob, »schiavo« gradske gospode. O našoj se narodnosti nije ni čulo. Škola hrvatskih nije uopće bilo, a učitelji i nadzornici znali su djecu odvracati od njihova materinskog jezika i od svake hrv. naobrazbe. Znali su tolikom mržnjom zadobiti srce hrvatske djece, da su se šramila i svog

jezika i svog slavenskog imena. Zvati se u ono doba Hrvatom ili Slavincem značilo je biti »barbarom«, dočim se strana, talijanska kultura svim silama preporučivala.

Kakve su prilike vladale u ono doba u školama lijepo nam opisuje blagopok. Ante Kalac, prenošt pazinski. On kaže na jednom mjestu svoje spomen-knjige o Jurju Dobrili, ovako: Nadareniji đaci, koji su nastavili svoje nauke, postali su gotovo uvijek ljudi oholi, i naduti, koji su svakom prilikom prezirali hrvatski jezik i običaje, premda su i sami bili hrvatskoga ili slovenskoga porijetla! Da bude reda i stega u školi imala je svaka klupa u školi po jednog uzor-đaka. Dacima je u školi i izvan nje bilo strogo zabranjeno među sobom govoriti hrvatski (isto kao danas!) U tu svrhu uvela se poraba školske cedulje. Učitelj bi naime svakog ponedjeljka izručio jednom učeniku školsku cedulju s nalogom, da je mora predati onome, kojega čuje u školi ili izvan škole govoriti sa saučenicima hrvatski. Onaj, koji bi dobio cedulju, morao je paziti da nađe drugoga, koji govori hrvatski, da mu preda cedulju... I tako je išlo naprijed do subote. Tko je u subotu došao u školu s onom ceduljom, bio je dobro išiban zato — jadan — jer mu je pobjeglo da proslovi po koju materinsku riječ jednome ili drugome saučeniku —

Malo podalje priča Kalac još jednu anegdodu. Učitelj tuđin isprebijao dijete na mrtvo ime. Majka, kmetica, pođe do učitelja da mu odrešito prikrichi, da nije ni lijepo ni kršćanski na ovakav način zlostavljati jedno nedužno i nekrivo seljačko dijete. A što je na to učitelj »gospodin«? Pobiesnio je. Kao bezumni je zavikao: »Otidi pra... kmeti ne će nikada zapovijedati! Kmetska dica nisu za školu. Nekā idu prasce pasti. Marš!« Izgovoriv ove riječi pograbi je za ruku i baci je preko praga.

Ode sirota kmetica, ali kome da se potuži. Valjalo je trpjeti.

Takve su eto bile prilike u to doba u Istri.

I tada dolaze poput prvih apostola četiri naša velika muža: Dinko Vitezić, biskup Dobrila i Braća Baštijani. Traže pravicu za taj siromašni i prezirani narod »schiava«. Ali »schiavi« bijeni sa svih strana, nijesu tako povjerljivi. Dugo je trebalo da se stekne njihovo povjerenje, da se dopre do njihova srca.

Dobrila je to uspio silnim svojim dobročinstvima. Kao biskup imao je sredstava, koja je sva porazdijelio narodu. To je narod osvojilo, jer je vidio da ovaj veliki biskup, želi zaista pomoći mu. Nego kako će Baštijani? Siromašni i sami kao crkveni miši? A ipak Baštijan je uspio. Uspio je, jer je imao mnogo srca, mnogo velike, velike ljubavi. Bio je pjesnik. Mekan

osjećajan. Njegovi su stihovi kapali poput blage rose na izmučene živote preziranoga kmeta. Čujte samo:

»Zemlja, koju svojim
Tko natapa znojem
Božja je i njegva
On je svoj na svojem...«

ili:

»Sve što imaš, mili dome,
jesu: stijene suze
glad i pjesma
oluje i suše...«

ili kad govoreći o potocima i rijekama istarskim, kaže: da to nisu vode već potoci gorkih suza kim si zemlju sirotinja suhu kvasi...

možete li zamisliti, kako je to djelovalo na onog prezrenog kmeta, kojeg je gospodar, vlasnik zemlje i imanja mu, smatrao i nazivao »schiavom«, robom?

Takvi eto bijahu Baštijanovi stihovi, koji se redahu u prvim brojevima prvog hrvatskog lista u Istri »Naše Sloge«. Matko Baštijan bijaše prvi urednik »Naše Sloge«, postavljen po želji velikog i oštroumnoga biskupa Dobrile. Njegova su djeca i naš »Franina i Jurina«, koji žive eto ravnih 60 godina prateći nas na svakom koraku poput dobrih nekih duhova (započese razgovarati 1. lipnja 1870.). Rad Baštijanov bijaše svestran. Političar, publicista, govornik i pjesnik sve u isti mah. Pola »Naše Sloge« izišlo je ispod njegova pera. Još dandanas kad čitamo njegove razgovore Ivana i Marka pod ladonjom u čistom zapadno-istarskom narječju, čudimo se, kako je on Kastavac mogao da onako savršeno vlada raznim istarskim dijalektima. Kad su njegov Franina i Jurina pošli u Liburniju govorili su čistim istočno-istarskim narječjem, u Benečiji govorili su kao da su rođeni Vlahi, na Labinštini kao pravi Labinjani. Znak da je Matko Baštijan poznavao Istru uzduž i poprijeko, sve njene dijalekte, sav narod i sve njegove potrebe. Osim toga govorio je perfektno nekoliko drugih jezika.

Takav je eto muž uz Dobrila počeo buditi i osvješćivati naš narod u Istri. Kao da ga je sam Bog izabrao. Jer tko bi drugi bio otvorio srca kmetska onako kao on? A kad je on stekao njihovo povjerenje za narodnu stvar put je bio otvoren i led probijen. Kasniji narodni radnici pošli su već izgaženim utrenikom i njihov je trud bio za polovicu olakšan.

O bratu Matkovu, Ivi, ne znamo mnogo. Znamo samo da je bio slikar i to prilično dobar slikar. I on je, sudeći po slikama, morao biti profinjena i osjećajna duša. Njegove su Madonne i svetačke slike, zaista svetačke, nekud angieoske.

Oba se brata rodiše istog dana, 5. septembra 1828. Oba su zajedno študirala. Oba osjetila isto zvanje: svećeničko. Zajedno su službovali u Trstu kao svećenici. Zajedno radili za isti ideal: za boljitak napaćenog puka istarskog. Zajedno su i umrli, 1885. godine u Trstu. Zajedno su i pokopani na groblju svete Ane u Trstu.

Rodno im je mjesto odalo u nedjelju 18. o. m. j. dostojnu poštu. Ne samo rodno mjesto, nego cijela istočna Istra. Slava Baštijanima!

Istarska pučka popjevka

Nema tome dugo, negdje početkom ove zime, po zamisli i na poticaj uvaženog našeg muzičara, tajnika drž. Muzičke Akademije, g. Ivana Matetića, osnovan je u Zagrebu istarski pjevački zbor, kao odsjek prosvi. i potp. društva »Istra«. Čovjek neupućen ne će tome podavati bogzna kakovu važnost. Zbor kao zbor, pjevačko društvo, kakovih imade u Zagrebu i diljem države na stotine, pače na hiljade: ljudi se sastanu, malo vježbaju, zapjevaju i iza toga obligatna veselica, pa je stvar završena.

Ovdje nije tome tako i ne smije tako da bude! Zbor si je postavio za zadaću, da goji i propagira istarsku pučku popjevku, to mu je pače i jedan od glavnih ciljeva, a to je ono, što ga u našim očima izdiže visoko ponad svih ostalih društava, što mu daje važnost, kakovu za nas ne može imati nijedan drugi pjevački zbor, ma kakove inače odlične kvalitete posjedovao.

Jer što je pjesma, što je pučka popjevka? »Prava slika naroda u raznim trenucima njegova života«, kako reče naš starina kompozitor Brajša (Vijenac br. 32 od god. 1896.) »Razna čuvstva, razne misli i razni čini naroda, nižu se valovito pred tvojim očima. Sad je narod blažen, sad se zgraža, sad se srdi, sad se bori, sada plače, sad se smije, sada kori, sada moli...! Ljudsko srce mora da omekša iza ogleda takve slike, a ljudski um traži srce, da u složnom i ustrajnom radu postave neporušiv osnov narodnoj sreći. — I doista, u napjevima naših narodnih pjesama prikazuje ti se cijela povijest naroda, u njima vidiš cijelo biće naroda, u njima eno narodnoga duha...«

I taj narodni duh izbiti će u svojoj snazi, u svojoj veličini upravo u zvucima naše istarske pučke popjevke.

Iznašenjem naše popjevke pred ovdješnji svijet mi valja da otvorimo nove vidike, valja da zainteresiramo slobodnu braću za onaj naš ponajljepši kraj. Kad je ono prije desetak godina iznio Vinko Žganec međimurske popjevke, bijaše to za ovdješnji svijet pravo otkrivenje. Znalo se, da su mađarski silnici iz onog dijela Hrvatske istjerali svuda iz javnoga života naš jezik, odrodili na tisuće diece, pomadžarili živo i mrtvo, pa je zato bilo to veće i to radosnije iznenađenje, kad se ustanovilo, da je duša narodna ostala čista i nepatvorena: što se najjasnije ispoljilo iz zvukova pučke popjevke, koju jedinu Mađžari ne moguše iskviriti i profanirati.

Iznenadenje braće biti će to veće, kad čuju glasove patnice Istre, prvorođene svoje i ponajdraže kćerke. Jer

ono su zvuci neosporivo naši, originalno slavenski i starohrvatski, začudo ni najmanje natrunjeni tuđinštinom, zvuci koje na pr. od talijanskih melodija dijeli razmak, da se tako izrazimo, od punih tisuću godina. (Ovu je činjenicu utvrdio Fr. Ks. Kuhač u svom prikazu istarske muzike u djelu österr.-ung. Monarchie im Wort und Bild.)

Naša se istarska pučka popjevka nije mnogo proučavala. Jedini, koji joj se dublje posvetio bijaše naš Brajša-Rašan. Ali ni on nije mogao da se u tančine njome pozabavi. Iznio je nekoliko melodija u prvom svom dijelu Hrvatskih narodnih popjevaka iz Istre. Drugi i daljnji dijelovi nijesu nikada ugledali svijetla Božjeg. Ostadoše mu zakopani u duši. A ipak ta je muzika poseban jedan svijet, koji treba prekopati i iznijeti. Stranci, zasićeni temperovanom muzikom, živo se za nju interesiraju, napose oni slavenskog porijekla. Tako je na pr. direktor muzičke škole u Lublinu (Poljska) čuvši neke melodije zadivljen uskliknuo: to je nešto tako originalnoga, kakova nijedan drugi narod nema. Nije li se, zar u vas, nijedan zbor posvetio iznašanju tih glasova?

Zaista ono naše pjevanje »na tanko i na debelo«, ono otegnuto pojanje, ona neobična ljestvica, različita od svih drugih, nešto je jedinstvena...

Još je nešto na što bih želio upozoriti. To je ono okupljanje naših snaga u Jugoslaviji, ono naše međusobno povezivanje za čim svi mi idemo, zbog čega ustrajamo društvu, pokrećemo svoje listove i dr. Zbor misli uvijekbati naše pjesme i iznijeti ih pred naš živali. Budu li mu dopuštale prilike i sredstva krenut će na turneje da posjeti pojedine naše kolonije. Bolje namisli od te zaista nema. Jer možete li zamisliti ushićenje i ganuće, koje će proizvesti u dušama naših emigranata recimo na Kosovu polju, gdje ih ima velik broj, kad im dođe u posjete naš zbor i nezaboravnim svojim zvucima, dragim onim našim oijkanjem i traganina ni nehom — zatalasa njihova srca. Ni najtemperamentnije predavanje ne će ih toliko potresti, tako uzbuditi i oživjeti u njima ljubav do napuštenog zavičaja koliko samo jedna ovakova pjesma. Ovakva jedna turneja po jačim našim naseljima bila bi za zbor pravi trijumf, a za naše iseljenike pravi melem na njihove duše, koje davno, vrlo davno ne čuše glasa svoje zemlje, zemlje toliko voljene...

Smatrao sam svojom dužnošću, da iznesem ovo nekoliko redaka o našoj pučkoj popjevci i o novo ustrojenom zboru, čiju zamašitost mnogi jošte ni ne shvaćaju pravo. Zbor je još u povojima i bori se kao svako novorođenče s mnogim dječjim bolestima, a ne bi smio. Svi bi ga morali, kako tko bolje može, svim silama poduprijeti! Dati mu onu važnost, koju odista za slušuje!

Ernest Radetić.

Istrani u Zagrebu priredjuju dne 1. juna o. g. točno u 11 sati prije podne u prostorijama Sokola na Trgu Kralja Aleksandra komemorativnu akademiju u počast blagopočivajućeg oca Istre, bana Dr. Matka Laginje. Raspored: 1. Dru. Matku Laginji. — Riječi od R. Katalinića Jeretova. Uglazbio Ivan Matetić. Izvadja pjevački zbor društva »Istra«. 2. Ličnost Dra. Matka Laginje. — Govori Istranin sveuč. prof. dr. Srećko Zuglia. 3. Nad grobom Oca Istre. — Ispjevao R. Katalinić Jeretov. Deklamira mali Istranin Zvonimir Sirotić. 4. Dr. Laginja kao nacionalni radnik. — Govori predsjednik Jugoslavenske Matice ministar n. r. dr. Živko Petričić. 5. Mojoj Istri. — Ispjevao R. Katalinić Jeretov. Deklamira mala Istranka Milena Zlatić. 6. Prikazivanje filma svečanog pogreba dra. Matka Laginje u Zagrebu dne 21. marta 1930. 7. Istarska himna. — Riječi od Ante Kalca. Uglazbio Matko Brajša Rašan. Izvadja pjevački zbor društva »Istra«. — Pristup svakome slobodan. Dobrovoljni prilozima primaju se sa zahvalnošću u korist Fonda Dra. Matka Laginje za gradnju istarskog doma u Zagrebu.

Roženice

Na svaken samlju, na svaken diru nikad su kantale. Od bogzna kega vika su tako tarankale po cija dan. Svirači nisu znali miru.

Vajk su naši dani teški bili, prazni žepi i žuljavi dlani, mučan nan je bija kruh naš svakidani, ko ga je bilo. Ko ne, smo postili.

Kašu su jili naši stari i brmeč su brstili, stariće ovsa prodavali, da kupe malo soli, ma ki bi od nas onako, kako su oni umili, zakantà: Rodila loza grozda dva...

Velike sopele svire već milijare lit, kroza nje govore glasi naših starih od davna davnine, kamogod se krenemo, oni gredu s nami, glasi crlene zemlje i krasa, glasi domovine.

Mate Balota.

Istarska konoba

J. Modesto

Zagreb, Gundulićeva ul. 4

Prispio pravi originalni istarski teran iz vlastitog vinograda u Marićima (Kanfanar). — Dodite, Istrani, da ga okusite!

Jugoslaveni u Istri

Priopćuje prof. Vjekoslav Spinčić.

IV.

Osim onoga što je dosad rečeno glede opstojanja Jugoslavena u Istri: kako ih naime spominje papa Grgur Veliki oko godine 600. poslije narodjenja Hristova; kako su se dvije sto godina iza toga već bili raselili po cijeloj zemlji i počeli dolaziti i na zemljišta stanovnika gradova na zapadnoj obali poluotoka; kako su kasnije bili zastupani po svojim ljudima, županima, kod razmeđivanja posjeda i kako se je i njihovim jezikom pisalo odnosne spise; kako nalazimo po cijeloj zemlji stanovnika sa našim čistim i pravim imenima i prezimenima, dakle ljude našega roda i poroda; osim svega toga ima još nešto drugo, osobito, što nam neoporecivo dokazuje, da su Jugoslaveni od davne davnine naseljeni po cijeloj Istri, a to je jezik koji se je rabio kod naučanja kršćanske vjere, kod službe Božje, u crkvama u pokrajini. Već je spomenuto, da je, prema tvrdnji Solnogradskoga anonima u njegovoj povijesti pokršćenja Gorotana, Korošaca, Sv. Metod također u Istri propovijedao sv. vjeru i obavljao službu Božju. A to stalno nije činio među Latinima, koji su već prije bili pokršteni i imali svoje svećenike Latine, nego među Slavenima.

Po svojoj Istri, čak i u gradovima na zapadnoj obali istarskoga poluotoka bilo je samostana sa glagolashima, sa onima, koji su u službi Božjoj rabili glagolicom pisane i tiskane slavenske knjige. Ti samostani bili su ustanovljeni sporazumno izmed duhovnih i svjetovnih poglavara Talijana, u izričitu svrhu, da mogu obavljati službu Božju u slavenskom jeziku za slavensko pučanstvo, kakvoga bijaše i u gradićima, i kakvo je jedino stanovalo u njihovim okolicama. Takvih samostana bilo je u Kopru, u Piranu, u Novigradu, na Božjem polju kod Vižinade, u Poreču, u Čepiću kod Šterne u Bujskom kotaru, u Sv. Petru u šumi, na obali Čepićskoga jezera, pa na otocima: u Omišlju, kod sv. Marije Magdaljene u Dubašnici, na Glavotoku, u Dragi Baščanskoj, u Porozini, u Martinšćici, u Cresu, u Nerezinama. Što dalje to više preuzele su obavljanje službe Božje biskupije i župe, i u svim biskupijama bez iznimke, a skoro u svim župama u Istri, bio je u porabi slavenski jezik. Tako u Koparskoj, Novigradskoj, Porečkoj, Pulskoj, Pićanskoj, Krčkoj, Osorskoj biskupiji, te u skoro svim župama svake pojedine biskupije. I svuda tuda bile su u porabi slavenske knjige: misali, rituali i brevijari, pa i druge bogoljubne knjige. A to sve nije moglo biti, nit ne bijaše, za drugi koji narod nego za slavenski, u ovom slučaju za Hrvate i Slovence, za Jugoslavena, živuće u zemlji.

Slavenskih crkvenih knjiga, pisanih i tiskanih nalazimo i danas, u koliko ih nisu uništile barbarske ruke kod svih

skoro župa Istre, kao i u skoro svim samostanima. Kod mnogih nadijemo i danas knjiga u kojima su zabilježeni kršćeni, vjenčani, mrtvi glagolskim slovima. Tim slovima pisanih bilješki ima i u biskupskim nekdašnjim uredima kao što n. pr. u Osoru. Duž i širom cijele Istre nalazimo i glagolskih napisa, na crkvama, i u njima, na zvonnicima, na grobljima i na privatnim zgradama. Poznata su nam imena javnih notara iz preraznih krajeva Istre, koji su pisali svoje spise samo hrvatskim jezikom a glagolskim slovima.

Kod prevadjanja i tiskanja hrvatskih reformatorskih knjiga sudjelovali su mnogi istarski svećenici, naročito Buzećanin Stjepan Konzul i Matija Vlačić-Franković, te i koparski biskup Petar Pavao Vergerij mladji — svi su služili medju hrvatskim odnosno slovenskim narodom.

Bilo je nekih biskupa, kao što su Pićanski Anton Zaro i Merentin u XVII. stoljeću i Osorski Rakamarić, koji su htjeli uništiti slavensku službu Božju, ali nisu uspjeli, suprotivio se je tomu narod, u nekim slučajevima i sv. stolica.

Jedan od najzagriženijih Talijana početkom prošloga stoljeća, Petar Stanković, rođen u Barbanu i tamo kanonik napisao je i dao tiskati u Mlecima »Kratka nauka karstijanski« hrvatskim jezikom, a drugim nije trebalo nit u njegovoj župi nit daleko oko nje. Bilo je pak i takovih poglavara, svjetovnih i duhovnih, u Istri, koji su poštovali i narod naš i naš jezik, i već s tim priznavali njegov opstanak i pravo na opstanak u zemlji. Dužd Mletački Pavao Raineri dao je imetak jednoga samostana male braće u Krku, kad je ovaj prestao, samostanima Sv. Marije Magdaljene u Dubašnici i na Glavotoku, i to u izričitu svrhu, da kod mladeži na otoku Krku goje književni »ilirski«, hrvatski jezik. Drugi Mletački dužd, Pavao Venier poticao je godine 1782. i 1783. Franjevce trećeredce, nek i na dalje podupiru župnike u njihovoj službi, nek pomažu siromasima, a osobito nek goje »ilirski«, hrvatski jezik, i nek njim vrše službu Božju, te tako ugadjaju njemu, duždu, i čine dobro svojem narodu. Isto doba, godine 1783., Novigradski biskup Dominik Stratico živo je preporučao kaludjerima, da marljivo uče i goje glagolicu i slavenski jezik. Da nebijaše i tamo našega naroda, nebi bilo trebalo da to čini.

Biskup biskupije porečke, koja se je protezala po cijelom kotaru porečkom, a djelomice i po pulskom i pazinskom, Talijan Cezar de Nores, izvješćujući godine 1596. svetu stolicu o stanju u svojoj biskupiji, opetovao je što je već druge pute pisao, da naime u Istri, kao i u svim drugim pokrajinama u kojim se govori »ilirski« manjka »ilirskih« knjiga za službu Božju, i da Njegova Svetost otac papa nebi mogao učiniti ništa koristnijega nit

Bogu ugodnijega, nego kad bi proviđio, da tih knjiga bude. Slijedeće godine tuži se on u svom izvještaju na sv. oca papu, da nema dovoljno hrvatskih svećenika, i moli papu da mu dozvoli da uzme u duhovnu službu redovnika koji znadu hrvatski. To je očit dokaz kako je u njegovoj biskupiji bilo mnogo našega hrvatskoga naroda, daleko više nego talijanskoga. Zna se naime, da se je samo u jako malenom broju župa rabio latinski crkveni jezik, a u svim ostalim slavenski. Evo tih župa porečke biskupije, u kojima se je samo glagolalo, u kojima je dakle živio, a živi i danas, samo naš hrvatski, jugoslavenski narod: Rovinjsko selo, Svet-Vinčenat, Fontane, Foškulin, Mogeč, Žbandaj, Novavas, Frata, Vabriga, Tar, Sv. Nedelja (Labinci), Višnjani, Bačva, Sv. Ivan od Šterne, Montrilj, Sv. Vital, Rakotola, Karoiba-Radoši, Novaki, Kaldir. To nam kazuje niko drugi nego jedan lektor bogoslovja u zboru za širenje sv. vjere, Ivan Paštrić, u svojem katalogu glagolskih župa u nekim krajevima Istre, Hrvatske i Dalmacije u godinama 1688—1700.

Kako je naš narod bio u ogromnoj većini u jednoj drugoj biskupiji, naime u koparskoj, to nam kazuje njen biskup Pavao Maldini. U svojoj »Korografiji« biskupije koparske tiskanoj godine 1700. u Mlecima piše on u poglavlju »porijetlo i vjera stanovnika«, kako ima u njegovoj biskupiji dokaza pobožnosti koli u talijanskom dijelu, u Kopru, Piranu i Izoli, toli u svim selima slavenskoga dijela biskupije. »Lijepo dokazuje gospodin Bog da su mu draga slavna čuvstva obiju naroda, jer kako providja Talijane sa častnim svećenicima, koji za nje mole, koji im dijele spasonosna svetootajstva i služe sv. misu latinskim jezikom, te koji ih poučavaju čudorednim govorima u talijanskom jeziku, daje On i Slavenima (možda sa punijom povlasticom) svete radnike, koji ne samo propovijedaju, nego i sv. mise, i sv. otajstva i sve što si može zaželiti dobar vjernik obavljaju i dijele u jeziku slavenskom, njima sopstvenom i urodjenom. O, koliko više ublažuju čovjeka glasovi materinskoga jezika, i koliko više diraju u srce riječi usisane materinim mlijekom! Sretna je koparska crkva, koja od tako različnih naroda sedinjuje vjernike u čašćenju Boga«.

U 3. poglavlju, u kojem biskup Maldini opisuje koparske crkve, govoreć o Franjevačkoj veli doslovce: »Nad velikim vratima diže se kor po starom običaju, na kojem se obavljaju molitve, kao i na oltaru sv. mise, u ilirskom jeziku. Ako se u cijeloj Istri, kao i u ovoj biskupiji rabe latinski i ilirski jezik, za volju obiju naroda živućih u njoj (kako se vidi drugdje), posve je razumljivo da se u njihovoj metropoli, u jednom i drugom jeziku pjeva sv. pjesme Gospodinu Slave«.

Gdje su danas biskupi, i viši i najviši, Talijani, koji tako u istinu kršćanski govore, a prema tomu i rade! Sad ima i takovih, koji narodu sa oltara govore da je u Italiji, i da valja da

znade talijanski, a takav jedan biskup je poglavito pastir Hrvata, i nezna hrvatski. Biskup Pavao Naldini, Talijan, nije samo govorio i pisao, kao pravi kršćanski biskup nego prema tomu i radio. On je opetovano, u svojim izvještajima na Sv. Stolicu 1691., 1696. i 1699., isticao potrebu ustanovljenja sjeminišta za uzgoj slavenskih svećenika; a izrazio osobitu radost kad se ga je godine 1709., i njegovom izdašnom potporom, ustanovilo. Možda će koga interesovati, da je dobrih sto godina iza toga, pod nekdanjom Austrijom, imanje toga sjeminišta bilo dano središ-

njem sjeminištu u Gorici, u kojem bijaše zabranjeno učiti se staroslavenski jezik, jezik koga je toli slavio Talijan biskup Pavao Naldini.

Za nas u ovom člančiću od osobite važnosti je to, da se je po tvrdnji toga biskupa obavljala služba Božja latinskim odnosno talijanskim jezikom u cijeloj koparskoj biskupiji samo u Piranu i Izoli, latinski i slavenski u Koprju, a samo slavenski u svim ostalim župama, da su dakle i u toj biskupiji Slaveni, Jugoslaveni, sačinjavali većinu stanovnika.

Vijesti iz Istre

Promjene prezimena. Istarski prefekt naredio je, da se promijene u talijanski oblik slijedeća naša prezimena:

Antun Hrast ima se u buduće zvati — Chrast Antonio, Adela Kukić — Adela Cucchi, Ivana Kozlović rodena Ružić — Coslovi e Russi Giovanna, Zdravko Fonović — Valentino Fonio, Ivan Floričić — Giovanni Floris, Petar Gašpić — Pietro Gaspi, Petar Gržinić — Pietro Ghersini, Stjepan Jandrešić — Stefano Giadressi, Nedeljko Galović — Domenico Gallo, Oktavijan Gović — Ottavio Govini, Viktor Gerić — Vittorio Gerini, Rudolf Grabar — Rodolfo Graberi, — Franjo Gašparić — Francesco Gaspari, Rudolf Ivanović Rodolfo Gianoni, Maria Ivančić rođ. Turković — Maria Giovannini e Turco, Pavle Išpirović — Paolo Ispiro Ivan Jurman — Giovanni Giormani, Blaž Jakovčić — Biaggio Giacomini, Antica Kovač — Antonia Covelli.

Svi se navedeni u buduće pod prijetnjom zakonskih posljedica imaju nazivati i potpisivati prema službeno im određenom prezimenu. Tko se usudi i nakon ovog dekreta nazvati se ili potpisati nekadašnjim svojim prezimenom kazniit će se globom od 5.000.— lira, a kod ponovnog prestupka osim istom globom još i strogim zatvorom. Prefekt motivira svoju odluku time, što da su to nekad bila talijanska prezimena, pa da se imaju svesti na svoj prvobitni oblik.

*

Nameti opet povećani. Fašistička je vlada, da pokrije horendne izdatke za naoružanje, povisila namete na kavu i šećer, dakle na artikle, koje konzumira najveći dio pučanstva. Namet na kavu povišen je za dalnjih 400 lira po kvintalu. Za šećer isto toliko.

*

Veliki krahovi talijanskih banaka. Senator Bonaldo Stringher, izvjestio je na glavnoj skupštini Banche d'Italia, koja vodi nadzor nad svim talijanskim bankama, da je 1. siječnja 1929. bilo u Italiji svega 4197 banaka. Godinu dana zatim bilo ih je 4079, jer je u toj godini skrahiralo ništa manje nego 118 banaka. Od toga ih je 20 palo pod stečaj, 24 su pod prinudnom nagodom, a 74 su progutale veće banke.

Talijanaši iz Krka, osnivaju u Puli svoje udruženje. Nakon oslobođenja otoka Krka i prisajedinjenja njegova majci Jugoslaviji, nekolicina je krčkih Talijana odnosno Talijanaša prebjeglo u Italiju, misleći tamo svoj »patriotizam« dobro unovčiti. Velikoj je većini njih to i pošlo za rukom, jer ih italij. vlasti, jednako kao i Dalmatince favoriziraju na svakom koraku. Nedavno su Krčani, koji borave u Puli konstituirali i svoje udruženje. Priključili su se već postojećem društvu Dalmatinaca, kome je na čelu neki prof. Lana. Sastavljen je odbor, koji čine: predsjednik Dr. Ivan Skomerža (sada Scomerisi!), tajnik Josip Žakić (Zacchi!), blagajnik Ljudevit Kolica (Colizza!), odbornici Zelenko Adelman, Ivan Fiorentin i Bernardin Cortese. Predstavniku dalmatinskih emigranata u Rimu Aleksandru Dudanu, poslan je pozdravni telegram. Iza ustanovljenja udruženja pošli su prof. Lana i Dr. Skomerža prefektu istarske provincije, koji ih je — pišu novine — neobično srdačno primio. Tim povodom pišu talij. novine, da su Krčki mučenici prešli ispod austrijskog pod jugoslavenski jaram, koji da postaje sve teži i nesnosniji za krčke Talijane. Tom se je prilikom klicalo i mnogo govorilo o neoslobođenom Krku i neotkupljenoj Dalmaciji. Stare i već otrcane tirade o Talijanima Krka i Dalmacije, kojih mi ni pod mikroskopom ne mogosmo pronaći.

Sudjenje pronevjeriteljima u katoličkoj seljačkoj štedionici (Cassa agricola Cattolica) u Rovinju. Ovih je dana započeo pred tribunalom u Puli proces protiv činovnika pronevjeritelja seljačkog novca u rovinjskoj banci. Optuženi su Antun Jugovac, 62 god. star, Salvator Arnone, 22 god. star i Ana Arnone rođ. Jugovac, žena Salvatora Arnone, odnosno kći Antuna Jugovca 33 god. stara. Optuženi bijahu činovnici u štedionici, koju su zajednički oštetili za više nego pol milijuna lira.

Ubijen jer je bio Slaven. Novine donose iz Kopra slijedeću vijest: Neki Josip Zupančić iz sela Figarole na Koparštini htio je svom silom biti neki pionir talijanstva u svom selu. Trn mu je u oku bio drugi seljak, neki Ivan Kožić, koji je naprotiv zastupao mišljenje, da se ovo čisto slavensko selo ne smije odroditi i otuditi slavenskoj

majci. Navodno je zbog toga dolazilo među njima kao predstavnicima dvaju diametralno se razilazećih pojmova često do oštrih sukoba. Kožić se naime nije mnogo bojao, pa je na javnim mjestima isповjedaao da je Slaven, u crkvi bi za vrijeme službe božje gromko slovenski zapjevao, onako po starinsku, što je dakako »pionira« talijanstva Zupančića nemalo smetalo.

Ovih se je dana Zupančić prijavio karabinierima neka ga uapse, jer da je svog slavenskog protivnika Kožića ubio. Kožić ga je naime nekog dana sreo na putu i bacio se na njega povadio ga na zemlju i htio ga ugušiti. On da se je naprotiv u samoobrani latio revolvera pa da je Kožića ustrijelio. Sad što je zapravo na stvari Bog bi sam znao. Kožić je mrtav, a svjedoka nije bilo. Zupančić je privremeno pritvoren, no novine zagovaraju, neka bi se ga pustilo, jer da je ubio čovjeka u samoobrani. Osim toga da je ubio jednoga slavenskoga agitatora, što da valja pri ocjeni njegova čina uzeti takodjer u obzir.

Molitva malih Balilla. Kako je poznato sva su školska djeca istarska ili drugim riječima, hrvatska djeca iz Istre, dobila crne košulje i crne fesove, te su upisana u fašističku dječju organizaciju Balilla. U školi se djeca još kako tako gnjave da talijanskim jezikom odgovaraju, kvareći ga do apsurduma. No izvan škole djeca ne govore drukčije do hrvatski. A kako se među našim pukom evo već osamdeset godina ne moli drugčije nego iz Dobriliina molitvenika »Oče budi volja Tvoja«, razumije se, da ga djeca polazeć od kuće u crkvu ponesu sobom i pročitaju iz njeg po koju toplu molitvicu, koja im u nijednom stranom jeziku ne može ići onako od srca, kako im to ide u jeziku, koji su usisala s majčinim mlijekom.

Kako međutim Talijani kažu, da to nije dostojno jednog fašiste i Balille izdao je zapovjednik 217 balilske legije naredbu, da Balille imaju u crkvama moliti i pjevati samo u talijanskom jeziku. U tu je svrhu prof. Di Nuzzo iz Pazina sastavio »Molitvu Balilla«, koju je uglazbio učitelj Pischiutta, a crkvena ju je vlast odbrila.

Zapovjednik nalaže nadalje svim podzapovjednicima, da imaju svake nedelje odvesti male Balille u crkvu, poredane u četveroredu i odienute u crne fašist. košulje. Slavenski se molitvenici imaju svima bez razlike oduzeti, a dati im u ruke talijanske. U crkvi imaju pjevati i moliti samo u talijanskom jeziku.

ANTE TRANFIĆ

Bakačeva ul. 8 Zagreb, dvorište ravno
Specijalna trgovina svježih morskih riba,
slanih sardela u bačvama i limenim kuli-
jama bakelara suhog i močenog, vero
Ragno i Hamerfest prima, veliki izbor
maslinovog ulja, dalmatinskog peršuta
crnih maslina, paškog sira, pravog dal-
matinskog meda, vinskog octa i t. d.
Cijeli dan otvoreno. Dostava u kuću.
Brzojavni naslov: TRANFIĆ — Zagreb, Bakačeva ulica 8
Interurban telefon br. 65-69

Luca i Mara

(U pustoj našoj Istri. Večer je lipa i tiha, nebo čisto, posuto z zvizdami. Mišečine ni. Po polji šviču šćurki. Mara i Luca side na škripi prid hižom i spominju se.)

Luca: Si ča trudna, kumo, od dela?

Mara: San, dušo, dosta! Cija dan san kopala. Nagračala san kumpire. Dica su ništo pomogla, ma ča'š, kad to ni prava pomoć. Ona već odmoru, nego pomoru, bražajuči i tamo, di ni potri-ba.

Luca: Tako ti je vajk, kad ni muške glave u hiži, koja bi pljuknula u šake, udrila z matikon i finila u jedan dan uno, okolo česa se mi, žene, z dicom mučimo po dva-tri dane.

Mara: A da, za spravlje, čuješ ča od unih naših muži? Moj se Jurina ne javlja tako na gusto, pak nikad pravo ne znan, kako mu gre. Ti za znaš ča već.

Luca: Znan, kako ne bin znala. Moja hiža je ovde poli samu cestu, pak se svako to malo ki navrne h meni, da mi ča povi. Znaš, kako ti naši ljudi sada delaju? »Sloge« nan ni, da bimo štili, ča je novega po svitu, pisma nan ne smidu hoditi, ki hi u pošti otpiru i hitaju u oganj, pak bimo za sin zdibljal, da ni još žive riči.

Mara: Pak ča čuješ od te žive riči?

Luca: Ča? Eko to: uni naši okolo Kastavštine, okolo Rike i tako naprid sve okolo kunfina imadu svaki dan priliku čuti glase od naših gori u slobodnoj domovini. Kastavac, recimo, čuje svega i svačesa. On to vred novi dalje Čiću, Čić Bejzaku, a Bejzak Vlahu i tako ti najdalje za osan dan zna cila Istrija sve, ča se zgodiva daleko tamo priko.

Mara: To je kako niki telefon priz žice! A ča ti čuješ? Ča pripovidaju uni slobodni naši brati Kastavcu, ča Kas-

tavac Čiću, Čić Bejzaku, Bejzak Vlahu i tako dalje po kadini, kako si rekla. Kakove nove ti šalje tvoj Franina?

Luca: Dobre! Gori se sve ništo kuha, previre i miša zmriž našima ljudi. Još već odkad su došli h njen naši Franina i Jurina. Svi se skupljaju, dogovaraju i slažu kako niki štat u štatu. Imadu nazad svoju »Slogu«, imadu svoja društva, svoje sokole, svoje pivače, da hi ni unakovih, a najzad — mi povidaju da su počeli skupljati i dicu. Sve je to jena velika i jaka vojska, od najstarijega do najmlajžega, kurajna, čvrsta i pripravljena na sve.

Mara: Ma ča mi to ti pripovidaš, kumo? A eli hi je čuda gori tih naših brati, muži, sini i unuki? Svaki drugi ki je mora ujeti, čušen da je poša gori. To mora da hi je đosta gori.

Luca: Dosta, vero, dosta! Z starcima, ženami i z dicion su hi nabrojili blizu sto miljari.

Mara: To i je prava vojska!

Luca: Ma ne samo vojska. Da znaš, kako njen uni drugi naši slobodni brati gredu na ruku?! A to čuda koristi i nan ovde. Znaš ča njen govoru? Kad čujemo — govore njen — i vidimo, kako vi ljubite i štimate unu brižnu vašu i dragu domovinu Istriju, znamo da je sigurno lipa i vridna.

Mara: A joh je meni, vridna je, sirotica brižna!

Luca: Vidiš! I još govoru: vi ste nas navadili, kako valja da se ljubi domovina i rožena zemlja i kako je teško narodu, koji izgubi svoju slobodu. Na vami to vidimo najbolje. Čuvati ćemo zato našu slobodu od našega i vašega neprijatelja kako i oko u glavi.

Mara: To su, donke, uni naši sirotići tamo deventali, kako niki kvas. Vržeš ga jeno malo u kruh, a on kisa i kisa tisto okolo sebe i naizad su svi hlibi ukisani i pripravn i za pod čipnju.

Luca: Kvas su, pravi kvas! I ja ti govorin, mi se moremo nadijati.

Mara: Čemu? Lipljin vrimenon? Unakovin, kakova su nan jedanbot bila?

Luca: Unakovin i još lipljin i bo-ljin.

Mara: Donke govoriš, da se gori kisa friški kruh?

Luca: Friški!

Mara: A ča govoriš za ovi kruh ovde?

Luca: Uti je jur star i pristar. Tribote pečen i pripečen. A i plišnjiv je na po.

Mara: Me je strah, da će vred biti i za svin. A sad laku noć. Moran poj leči, ki sutra te mi doj težaki.

Luca: Bog s tobom!

Nekoje uspomene na dra. Matka Laginju

U ovo malo redaka nastojati ću da u kratkim potezima prikažem neke osobine o karakteru i radu njegovom, koje su možda nekima izbjegle, a iz vremena, kada sam bio kod njega i pod njegovim vodstvom upravljao općinom Višnjani, vodeći onde borbu protiv protivnika Hrvata. Godine 1898. na nagovor Don Jurja Biankinia odazvao sam se pozivu istarskog prvaka Dra. Matka Laginje, koji je Dalmatincima bio uzor karaktera i rodoljublja, i stupih u njegovu kancelariju kano upravitelj. Ususret mi je poslao svog nećaka mladog Cucančića, koji je takodjer bio u njegovoj kancelariji. Pošao sam tamo da pratim gigantsku borbu, koju je vodio i s odlukom da nastavim prekinute pravničke nauke. Bio sam kod njega tek pola godine, kadno sam morao da i ja aktivno zakoraknem u borbu, kao njegov vjerni pristaša i vojnik na Višnjaništini, u otetoj Talijanima općini. Dok sam bio kod njega imao sam najbolje prilike da ga skroz upoznam. Ko nije bio kod njega, ne može da znađe koliko je taj genij čovjeka bio izdržljiv, neumoran i nepokolebiv pa i u najtežim kušnjama uvijek vedar i pun vjere u uspjeh, a narod, koji ga je poznavao, upravo ga je obožavao, dok se on nije nikad time uzdizao, dapače svojom prisebnošću i umiljatošću imponirao i spriječavao da ga uzdižu. Držao je da je sve što postizava i čini, neznatna stvar, koja ne zaslužuje nikakove pohvale, a najviše je izbjegavao, da ga se ne bi isticalo nad njegovim drugovima u ra-

du, koje je opet uvijek hvalio. U njegovoj kancelariji nastojao sam da ga što više odteretimo pri dolasku i pohodu stranaka, a u tomu je vrlo pomogao njegov nećak, koji je bolje od mene poznavao njegove klijente pa i tamošnji narod, te smo k njemu pripuštali stranke, kad je to bila nužda, a i tada već pripravljene da mu prikažu stvar, koja je zahtjevala njegovu pravničku pomoć. Koliko smo mu bili pri ruci, nije nigda spomenuo, tek kada sam dvije godine poslije pitao da mi izda jedno posvjedočenje zbog »curriculum vitae« u službi, vidio sam iz njega koliko me je cijenio i što sam bio za njega, a to čuvam ne kano pohvalu, nego kano najmiliju uspomenu od njega. Više puta, iscrpljen od rada, približio bi mi se, pa i češće sam ga pratio vani, te bi mi se u tim prilikama povjerio. Stranke uopće nije odobravao. Za njega su bile cijepanje silâ. Bio je sretan što stranaka, koje su se u Hrvatskoj bile razmahale nema u Istri, čega se je bojavao, pa je i to bio jedan od razloga njegove susretljivosti spram svakog radenika, osobito spram onih, koji bi rad kakve trzavice bili u stanju pocijepati narodne redove i tako ih podijeliti u tabore, kako je drugdje to bio slučaj. Tužio mi se što u onim stranama ima po koji Dalmatinac, koji je u protivničkom taboru, pa dosta štete nanose, a bolilo ga je najviše što su neki od njegovih mlahači, pa i sebični, a koji su po njegovom uvjerenju ipak mogli da nešto dobra narodu urade ili bolje za narod-

nu stvar. Bio je prežalostan kad nije mogao da pomogne nekojima, koje bi protivnici gonili zbog dugova, jer su sredstva bila premalena. Istarska posujilnica u Puli bila je nedovoljna da svemu doskoči. Veoma je bio veseo, kad bi gdje uspio da uspostavi koju seosku blagajnu. U tim prigodama vodio bi me sobom i tu sam mogao vidjeti njegovu snagu i požrtvovnost, da uvjeri one proste poljodjelce da se osove na svoje noge i da je njihov jedini spas u uzajamnom potpomaganju. Bilo je časova za nj vrlo teških da uvjeri one, koji bolje stoje da u te blagajne bez bojazni ulože svoj novac. Garancija je morala biti neograničena. Posujilnica u Puli pribavljala je potrebite blagajničke knjige i odatle su polazile sve instrukcije. Kancelarijski prihodi bili su neznatni. Bilježili su se u knjigu ali se nisu utjeravali, a često su se plaćali biljezi i za stranke. Svoje uzdržavanje imao je da zahvali radu sa strancima, koji su k njemu često zalazili za teže pravničke probleme, pa i nekoji protivnici nisu zazirali da mu se obrate, osobito u administrativnim poslima.

Kad su Hrvati dobili za dva izborna tijela općinu Višnjani, došla je k njemu odanle deputacija od nekoliko ljudi, moleći da im nadje čovjeka, koji će kano općinski tajnik voditi općinu. Kad je ta časna ali i teška zadaća zapala mene, prije odlaska dobio sam od njega neke instrukcije i svrnuo sam se putem u Pazin da tamo kod općine i kod Dra. Dinka Trinajstića upoznam onć. pravilnik za Istru, koji je različit bio u mnogočem od dalmatinskoga i pregledam dvostruko vodjenje knjigâ onć. blagajne, koje još ne postoji u Dalmaciji. Onda sam kano kakav putnik pošao u Višnjani, gdje su me u tajnosti dočekali. O radu i o borbi, koja se je tamo vodila, bilo je pisano i u »Našoj Slozi« i u talijanskim novinama. U godinu dana bio je skroz pohrvaćen ured, i kad su se počeli tresti temelji okolišnih talijanskih kula i bili u pogibelji talijanski mandati za sabor a mi smo pri naknadnim izborima dobili svu općinu u ruke, raspustili su općinu tobože s toga što da nisu pravovaljani bili zaključci vijeća sa dva izborna tijela, od kojih bi popunjeno prvo izborna tijelo u ostavci. Na utok Dra. Laginje vrhovni je sud u Beču poništio odluku porečkog zemaljskog odbora, ali je to riješenje stiglo prekasno. Ja sam sa načelnikom sjedio na optuženičkoj klupi u okružnom sudu u Rovinju, gdje su nas branili Dr. Laginja i Dr. Trinajstić. Izašli smo pobiednicima i prvi put se je ondje izrekla presuda na hrvatskom jeziku iza talijanskog. Koliko smo im muka zadali suviše je ovdje ponoviti. Istra se toga sjeća.

Za vrijeme rata bio je Dr. Laginja u Splitu na krštenju unučeta. Tom me je prigodom posjetio u kancelariji. Morao sam mu obećati, da ću nakon sloma, u koji je vjerovao, opet k njemu u one pitome krajeve i k onom čeličnom narodu. Nije se htio unaprijed izrazivati o budućem radu, jer mu je

bilo onda mnogo toga nejasno, a prorok nije niko. Svakako je tvrdo vjerovao u narodno oslobodjenje, i nije htio vjerovati da će se Londonski pakt primjeniti i njegov životni cilj propasti. Vjerovao je čvrsto da prekomorac ne će imati uspjeha u oružju, i baš radi toga, nije vjerovao u izvršenje kobnog pakta. U koliko sam mogao shvatiti, njegova je bol bila što nije onda u Londonu. I ako ga se držalo političarom, u bitnosti je bio rođeni diplomata. I s njegovom diplomatskom vještinom, on je onako uspijevao u politici. Ipak ga mnogi nisu potpuno shvaćali, kao što se i nije uvažio njegov rad iza sloma, što je imalo, osobito iza Rapalskog ugovora, mnogo uticaja na njegovu zdravlje. Iz kratkog pisma što mi ga je iz Zagreba upravio, razabrah najbolje što sam o njemu naveo.

Split, aprila 1930.

Gjuro Palavršić.

Razno

Fašističko gospodarstvo. Čim dulje traje fašistička diktatura, tim više zapada gospodarska situacija Italije u sve teži i teži položaj. Kapitalistička diktatura, ograničena na dosta uske granice same Italije, ne može pokazati nikakvih pozitivnih rezultata u bilo kojem pogledu. Sva njezina nastojanja poprimaju sve više imperijalističko-ekspanzivne namjere, e da bi osvajanjem tuđih pijaca, tuđih kolonija i tuđih zemalja, a time i eksploatacijom tuđe radne snage ili pak tuđih potrošača, poboljšala svoje gospodarsko stanje. Takva politika, međutim, izaziva sve veće potrebe naoružanja, dizanja militarističkog duha itd., a time i sve veće neproduktivne izdatke. Sve to rezultira posljedicom, da s jedne strane talijanski narod slabi kao potrošač, a s druge strane biva sve više i više pritiskivan raznim davanjima za državne potrebe. Ovo šarafljenje talijanskog naroda, u prvom redu radničke klase, dovelo je dotle, da danas Italija u pogledu iznosa, koji se od cjelokupnog gospodarskog dohotka odstupi državi, nosi rekord. Tako od ukupnog narodnog prihoda na porezna i ina opterećenja odlazi u Italiji 25%, dok u drugim zemljama daleko manje. Na pr. u Engleskoj 23%, u Njemačkoj 20% i u Francuskoj 20%. Tome naprotiv ukupni godišnji dohodak po stanovniku iznosi: u Italiji Din. 6.720, u Engleskoj Din. 24.080, u Njemačkoj Din. 14.000 i u Francuskoj Din. 12.600.

Poslije ovoga i slijepac mora uviditi da je fašistički režim jedan od najnesretnijih režima za narod i državu.

(Radničke Novine br. 20)

Iz Istarskog Akademskog Kluba. Predavanje u Srbiji. Student Dragan Sepić održao je 3. travnja o. g. u Kruševcu predavanje »Italija i pitanje

naših manjina u Istri«. Drugo predavanje održao je 10. travnja pod naslovom »Martirologij Istre i tragedija Vladimira Gortana«, kojim je neobično dirnuo duše brojnih slušaoca. Tom zgodom sakupilo se za Fond Vladimira Gortana 220 Dinara.

Iza uspješnih predavanja u Kruševcu održao je u Jagodini predavanje o prilikama u Istri i Vladimiru Gortanu na tamošnjem Narodnom Univerzitetu. I tom zgodom sakupilo se za Gortanov Fond 291 Din. od kojih je 100. Din. dala podružnica »Kola Srpskih Sestara« Treba istaći susretljivost pojedinih ustanova i pojedinaca, koji su se zauzeli da predavanja što bolje uspiju, a osobito predsjednicu Kola u Kruševcu gđu Bralović i predsjednika Nar. Univerziteta u Jagodini g. V. M. Vukićevića.

Izlet u Beograd. Prigodom izložbe kulture Julijske Krajine u Beogradu priredio je Klub izlet u Beograd. U Beogradu su akademičari bili vrlo susretljivo primljeni, a osobito sa strane Kola Srpskih Sestara, te od još nekih ustanova kao i od svojih kolega studentskog društva »Pobratinstva« i »Sveslovenske studentske Omladine«. Svima najliepša hvala.

Darovi Klubu. Jugoslavenska Udružena Banka u Zagrebu darovala je Klubu iznos od Din. 500.— te prijatelj Rotar Antun iz Vodica Din. 100.—

Plemenitim darovateljima uprava Kluba i ovim putem se zahvaljuje.

Izišao je treći broj **Malog Istranina**, lista za one naše najmanje. Sadržaj mu je bogat i obilat na 24 strane. Donosi među ostalim slike iz naše Istre: Mošćeničku Dragu, Uvalu ruža (Portorose) kraj Savudrije, lijepu žensku narodnu nošnju iz Kanfanarštine. U veselom kutiću, najomiljeljoj dječjoj rubrici, vidimo četiri slike malog mudrijaša Rade i njegovu nevolju s debelim stricem. Cijena je listu **jedan dinar**, odnosno **dvanaest dinara godišnje**. Todlo ga preporučamo.

Naši pokojnici. U Českoj preminuo je veliki naš prijatelj i dugogodišnji župnik u Istri velč. g. Vaclav Sileny, porijetlom brat Čeh. On je bio jedan od prvih koji je podupro naš list, na početku njegova izlaženja. Pokoj mu vječni!

TISKARA PERKO

Vlasnici: Aleksander Perko i Miroslav Reputin, Zagreb
Gandulićeva ulica 26. Telefon br. 50-69

Izradjujemo prvoklasno sve štamparske poslove kao:
listovne i zaključne papire, posjetnice, reklamne
karle, račune, kuverte, letake, plakate,
brošure i t. d. solidno i brzo. —
Tražite bezobvezne ponude.

Epulonova smrt ili posljednji dani istarske slobode

Pripovijest iz doba najstarije istarske povijesti.

Pod večer se prilike promijeniše. Odmah iza podneva sunce je stalo sijati Istranima izravno u oči, odbljeskujući k tome u valovima rijeke, pa ih je zasljepljivalo i ne mogahu točno gadjati. Manlije Vulson ispitaio je tokom dana najslabiju točku istarskih branitelja, pa je poslao na to mjesto šest stotina momaka placentinske kohorte, koji su se približili obali sa strojevima i bacalima, i izbacili iz njih čitava brda kamenja na istarske položaje. Goruća rastopljena smola upalila je šumu i šikaru i istarske se predstraže nadoše za čas u dimu i vatri. Taj su momenat izrabili rimski pioniri i uspjelo im je da prebace mostove od lađa, preko kojih su u tren oka pojurila dva manipula od nekih četiristo ljudi, a odmah zatim i čitava placentinska kohorta, koja se odmah postavila u bojni red, da obrani sa svih strana most.

Epulon je promatrao bitku... Do njega stajahu Zelion knez pzinjski i Menaj. Koliko je god mrzio te rimske osvajače toliko se divio njihovoj okretnosti i bojnoj organizaciji. Zaista one rastrešene hrpe njegove izmorene vojske, nijesu mogle izdržati ovu tako sjajno organizovanu navalu... Bacala, kornjače, mostovi, veliki štitoi i tekuća vatra, a sve dovučeno u uzornom redu bijahu oružje, kojemu napose u današnjem svom stanju Istrani ne mogoše odoljeti.

»Zelione«, reče, kad su prvi rimski manipuli prodrli na istarsko tlo, »potrči na lijevo krilo i ne dopusti da se raštrkaju naši odjeli kud koji. Svi nek ostanu povezani. Povlačiti se lagana koraka do noći. Noću postaviti dvostruke straže i ne paliti vatre. Ne napadati neprijatelja, nego neka čete počivaju.«

»Menaju«, okrene se drugu »podí na desnu stranu i saopći desnom krilu istu ovu zapovijed...«

Teško bijaše Epulonu pri duši, ali se nije predavao smućenosti. On je vazda ratovao i znao je svaki klanac. Naumio je stoga zavesti dušmanina u koju od brojnih zasjeda a dotle odmarati svoje vojnike, pa se tada dvostrukom snagom baciti na neprijatelja.

Ponajvećma ga je pak boljelo, da je noga dušmanska danas evo prekoračila granicu njegove zemlje, njegove domovine. Ali da nas bijaše nemoguće oduprijeti se. Stigao je prekasno. Kad bi bar tri dana prije bio došao, sve bi drugačije ispalo. Vojska bi mu se bila nahranila, odmorila i osvježila, a dotle bi bio pokupio i domaće čete, koje su se raštrkane borile kojekuda...

Medutim su Rimljani prelazili, žurno i naglo. Vulson nije htio da mu noć zateče vojsku podijeljenu na dvoje. Jedan dio s ove, a drugi s one strane rijeke. Još prije nego li je sunce utonulo za venetskom nizinom, dvije su čitave legije uspjele da se prebace preko rijeke...

Rimljanin je stupio na posvećeno istarsko tlo...

Bitka kod Milja.

Goniči su psovali, mazge posrtavale pod težinom tovara. Ji—jup! Ji—jup! odzvanjalo je planinom kričanje mazgara, koji su, nenavikli na oštro kamenje istarskoga krasa, svakog časa jaukali od bola. Nije šala! Sandale im od duga puta istrošene, dokoljenice otrcane, a putevi nikakvi. To su prohodí za divo-koze, a ne za ljude. K tome je i čitava karavana bila u neprestanoj opasnosti, jer su istarski ratnici, koji se posakriše po nevidljivim gudurama i špiljama, svakog časa napadali iz busije.

Zapovjednici karavane, koja je slijedila drugu i treću legiju, braća Kneus i Lucius Gavillo, jašili su na mazgama otraga — — Već tri dana vuče se karavana, a istom je sada stigla do pred Tergeste. »Heu me miserum, i to mi je put«, gundao je debeli Kneus, sav zasopljen. »Nikad ne znaš, ne će li ti se s kakve klisure sasuti na glavu tuča, ako već ne i čitava gromada kamenja. Pasji ovi sinovi samo niču iz zemlje. Tek što ih je pratnja natjerala u bijeg sprijeđa, pozdrave te kišom strijelica iza leđa...«

»A Manlije Vulson umjesto da očisti pute i brine se za sigurnost živežara, drži se mora i galija.«

»Mudra je Aulova glava! Jest, tako mi Jupitra gromovnika! Čemu da udara glavom o ove klisure, u kojima ga mogu ovi skotovi svakog časa zatući, kad imade lijepu obalu s koje se može na galijama svakog časa otisnuti na sigurno.«

»Da, a Gavilli neka nose glavu u torbi, neka izdržavaju navale i brinu se za mazge i živeže. A kad nestane jedne same mazge, kakova se samo diže buka.«

U to im se mazge dodirnuše na uskom puteljku i prignječiše im koljena.

»Heu Lucius mazgin brate, polomit ćeš mi kosti, drži se otraga, čemu jašiš uporedo sa mnom — —« grdio je tusti Kneus rodenog svog brata...

Lucius se nasmija i zadrža mazgu. »Nijesam ja brat mazge, već mazgova«, odvrti svom debelom bratu i zastade nekoliko koraka.

Pričajući tako, psujući i prepirući se cijelim putem klipsali su Gavilli za dugačkom povorkom mazgara i živežara. Mazge su bile natovarene brašnom, sijenom i mješinama vina, koje je vojska Vulsonova očekivala nešto podalje Tergesta, utaborena u uvali Milja.

Čitavih je šest mjeseci trebao Vulson da prevali put od Timava do Tergesta. To je bilo neprekidno jedno ratovanje s nevidljivim neprijateljem, borba za svaku stopu zemlje ili bolje ne zemlje, nego kamena. Aulo Manlije Vulson proklinjao je čas, u koji se odlučio na rat protiv tih gorštaka. To nije, bar mu se tako činilo, bila nikakva uređena vojska, nije znao ni tko je vodi, ni kuda, ni koliko je ima, a ipak ju je i te kako teško osjećao. Iza svakog grma, iza svake hridine, sa svake klisure vrebao je nevidljivi neprijatelj, čije su strijele pogadale točno, a kamen treskao posred čela. Prave jedne bitke još nije zametnuo, a evo već šest mjeseci ratuje i bije se dan na dan, gubeći vojnike, a nikako da ugleda neprijatelja. Pokušao je već i da udari prema unutrašnjosti, ali se je morao vratiti neobavljena posla. Klanci su neprohodni, puta nema, šuma gusta, a neprijatelj u busiji za svakim grmom. I zato se na svoju žalost i sramotu morao držati obale i mora, vazda spreman da umakne na Fulvijeve galije. Nakon šestmjesecnog ratovanja već je pomišljao na povratak. Pala je jesen, nadošle kiše, a uskoro će i zima, a da nije postigao nikakva vidljiva uspjeha — — Došav do Tergesta odlučio je da dađe vojsci nekoliko dana odmora, pa da se vrati na zimovanje natrag u Akvileju. Drugu je legiju smjestio u uvalu Milja, a treću povrh Tergesta. S trećom su legijom bili i Karmelovi Galli auxiliari. Placentinska kohorta bila je na predstraži na kraju uvale pod samim bregovima.

Nezadovoljna rimska vojska utaborila se u uvali Milja. Fulvijeve galije usidrile se u luci. Vojnici razapeše šatore i odmarahu se. Trgovci i kramari, koji su išli za vojskom razmiljiše se po taboru, izvikujući svaki svoju robu. Iz Ravenne doploviše prije nekoliko dana dvije trgovačke lađe, krcate vinom, poslasticama, i svakojakim sitnicama, koje su mislile baciti među vojsku i učiniti dobar posao.

Konzul nije više mnogo mario za vojsku. Njegove se želje nijesu ispunile. Polazeći u boj, mislio je, da će do jeseni davno već imati upokorenu Istru i slavom ovjenčan dovesti se u vječni grad u triumfu. Nade su mu se izjalovile. Istrani bijahu pretvrd orah za njegove zube. Zima je pred vratima, ratovati dalje ne može. A na proljeće ne će više biti konzul. Njegova služba prestaje i tko zna, koga će na godinu izabrati konzulom. Njega, nakon ovog neuspjeha lje ne će...

Vojska osjetiv popuštanje konzulove strogosti razularila se. Vino je teklo, pečenje mirisalo, kramari trgovali, a legionari opojeni vriskali, zaboraviv, da su u neprijateljskoj zemlji. Pod večer su bezbrižno polijegali uz zapaljene visoke vatre...

ŽELJKO VIŽINTIN
 proizvod pletenog pokućstva i košara
 Nova Cesta broj 20 ZAGREB (iza kolodvora Sava)

Najmodernije pletene garniture od trslíke, rogoza i t. d. — Za verande, balkone, sanatorije kupališta i t. d. — Košare za industriju iz trslíke, pune košare, kloferi, držala za novine i t. d.

Ilustrovani cijenici na zahtjev badava.